

SELMA LAGERLÖF

Margareta Fredkulla

Ur *Drottningar i Kungahälla* (1899)

På detta sätt tillgick det, då Margareta Fredkulla, som skulle rida till Norge och gifta sig med kung Magnus Barfot, kom till Storgårdsbyn i Västergötland, som ligger på södra älvstranden ett stycke ovanför Kungahälla.

Först av alla hade de båda gummorna Karin Wullum och Valborg Toot, vilka varit uppe på Storskogen för att samla mossor, fått se en skymt av prinsessan från en hög bergklint. De kastade genast sina bördor och rusade ned till byn för att berätta, att det red något ljust och fagert långt borta på skogsvägen, att vackra människor färdades fram under träden. Men ingen, som hörde dem, ville tro dem. »Ve edra skumma ögon!» ropade man till dem. »Det kan ej ha varit en prinsessa, det var säkerligen ingenting annat än träskdimman, som dansade kring under röda furustammar.»

Strax efter gummorna kom Rasmus kolargosse springande. Ögonen skeno i hans ansikte, och han var så andfådd, då han kom till byn, att han knappast förmådde tala. Men så snart han kunde få fram orden, började han överljutt ropa: »I skolen vara glada! Prinsessan

PDF från [Litteraturbankens skola](http://litteraturbankens.skola.se)

Texten är hämtad ur *Drottningar i Kungahälla* (1899). Stavningen har moderniserats.
<http://lb.se/f/LagerlofS/t/DrottningarIKungahalla/sida/99/etext>

kommer! Jag har sett den fagra sakteligen rida fram under träden. I skolen vara glada!»

Rasmus kolargosse hade stannat på den trekantiga platsen mitt i byn, där tre vägar möttes. Några bönder stodo där och viskade med varandra om att kriget med Norge snart skulle bryta ut på nytt, och då de hörde Rasmus, trodde de, att han ville göra spe av deras olycka.

»Björnunge,» sade de, och hotade honom med nävarna, »tig, om du vill behålla livet! Ej ett ord mer om detta, du bortbyting.»

Men Rasmus kolargosse var ej så lätt att tysta. Han började på med sitt än en gång:

»Prinsessan kommer. Furuskogens tysta fåglar hörde jag kvittra för att hälsa henne. Där hon drog fram, hasade sig ekorren ned ur trädtoppen och satt stilla på lägsta grenen med svansen upprätt och ögon som eldkol. Och tjädern flög upp mellan träden, dundrande som åskan.»

Då han sade detta, rusade Per smed fram och tog Rasmus kolargosse vid örat.

»Prinsessan,» väste han åt honom, »säger du, att du sett prinsessan! Det var ett rå, förstår du, ett fagert skogsrå. Prinsessan kommer ej. Gud ömke sig, prinsessan kommer ej!»

Men fastän ingen ville tro ryktet, löpte det genom byn på ett ögonblick, och folk kom från alla håll ned till trekanten för att höra vad gossen hade att säga. Storgårdsbyn hade till största delen blivit nedbränd under förra årens krig och bestod nu mest av svarta brandtomter, på vilka

man ej vågat resa nya hus av fruktan för kriget. Men ur källare och usla jordkolor, där människorna bodde, kommo de framsmygande, avtärda och i trasor. De gingo mycket stilla och tordes knappast komma ända fram till Rasmus kolargosse, som om de ej vågade höra hans budskap.

Men då Per smed såg, att allt fler och fler kommo, knep han gossen i örat så hårt, att han jämrade sig. På samma gång försökte smeden att med kloka ord övertala gossen att tiga.

»Du skall ej driva gäck med oss arma bönder, som bo i gränslandet under dessa onda tider, då nordens kungar ej bevara freden,» sade han. »Vi äro får, som äro skilda från hjorden. Vi äro jagade av björnar, vi äro fallna i bråddjup. Varje dag och varje timme blicka vi döden in i hans grymma anlete.»

Medan smeden talade, kommo allt fler och fler bönder tillstädes. Där kom en vid namn Hallvard, som förra dagen varit så viss, att kriget skulle börja på nytt, att han ställt ut sin skattekista på allfarsvägen och bjudit alla de förbigående att taga därur vad de ville. Och där kom folket från Västergården, som hade förvandlat allt sitt arvegods i öl och gillesmat och väntade kriget, vältrande sig i synd, och till sist kommo människorna från en liten gård längst borta i byn, vilka nyligen tagit sig för att själva bränna upp allt sitt hö och slakta ned boskapen, för att ej norrmännen skulle hava nytta därav.

Då smeden såg alla dessa människor komma ännu alltjämt tysta och stilla, men med vansinne brinnande i ögonen, blev han rädd för vad de skulle taga sig till, om de nu narrades att hoppas på fred.

»Begriper du ej, att det var skogsrådet?» sade han åter till Rasmus och talade högt, så att alla skulle höra honom. »Det går där uppe i skogen och smilar och smiskar och förvänder ögonen på er, kolare. Det kan du väl veta, att skogsrådet har reda på att kung Inge höll fredsmöte med den norske kung Magnus i fjol sommar i Kungahälla. Det vet nog, att det då bestämdes, att freden skulle befästas på så sätt, att kung Inges dotter skulle komma till Norge och gifta sig med kung Magnus. Och då skogsrådet nu kan förstå, att vi alla gå och spana och speja efter fredsjungfrun, så gör det sig till för att förvrída synen på oss och ter sig som en prinsessa. Det tycker om att gäckas, det trollet.»

Rasmus kolargosse stod stilla och hörde fromt på Per smed, så att denne trodde, att han övertygat gossen och släppte honom. Men ej förr var Rasmus fri, än han började skrika högre än förut. »Prinsessan kommer, jag har sett prinsessan.»

Och på det att man skulle tro honom, började han berätta om kronan, som var lik en blomma med pärledagg, och om sadeltäcket, som lyste så grant som den röda flugsvampen.

Men då kom gamla gumman Sigrid
Torsdotter fram ur hopen. Hon svängde sin käpp
högt i luften och började ropa:

»Vem är det som säger, att prinsessan
kommer? Jag vet, jag, vad det är, som kommer.
Hela långa vintern satt jag ensam i stugan och
såg röken bolma upp från härden. Men varje
kväll var röken full av tecken. Den fylldes inför
mina ögon av gestalter, som buro spjut och
pansar. Och jag vet vad det betyder, då röken är
full av krigare. De äro förebud för andra, som en
mörk natt, medan vi sova, komma
framsmygande till våra hus. Vi höra dem ej, då
de komma, ty vi sova, men vi vakna, då den röda
hanen börjar gala på taket, då vi hålla på att
kvävas i våra rökfyllda stugor, då den norske
konungens folk höjer segerskri utanför de
brinnande väggarna.»

Alla människor kände rysningar av fruktan,
då de hörde Sigrid Torsdotter, men kolargossen
ställde sig rätt i vägen för henne.

»Jag bryr mig ej om edra rökmoln,» sade
han. »Jag har sett prinsessan. Fin och fager lyser
hon under kronan.»

Per smed, som fruktade för de arma
människornas gäckade hopp, rusade över
Rasmus kolargosse och släpade honom bort till
jordkulan, där han hade sin smedja, förde in
gossen där och vräkte för ingången den stora
stenen, som tjänade till dörr.

Men Rasmus skrek oupphörligen:

»Jag har sett prinsessan, och mig synes, att ni borde glädja er åt att hon kommer.»

Men knappast hade Per smed skaffat undan kolargossen, förrän en man, som i flera år vandrat omkring fredlös på Storskogen, kom ned till byn. Han såg ut som ett vilt djur i sin skinndräkt och med sitt långa, oklippta skägg, men han log högt av glädje, då han kom springande, och han svängde en grön kvist över huvudet som ett fredstecken. Han sprang genom hela byn, stannade på var och en av de svarta brandtomterna och ropade så högt, att det hördes ned i de mörka källrarna, där folket bodde: »Prinsessan kommer. Jag har sett prinsessan.»

Sålunda kom den fredlöse också till Folke Lagmans stora gård och ropade lika högt där som annorstädes. Men Folke Lagman, som hörde honom, kom då gammal och böjd ut ur en källargång och ropade till honom: »Fred vare med dig, du fredlöse. Du behöver ej komma med lögner för att locka oss att förlåta dig. Jag lyfter bannet från ditt huvud. Du skall ej vända åter till skogen. Vi äro själva som fredlöse, vi döma ingen att gå biltog bort ifrån oss.»

»Varför vill du ej tro mig?» sade den fredlöse. »Vet du ej, att kung Inge lovat att sända fredsjungfrun nu till våren?»

Då han sade detta, såg den gamle på honom med trötta, hopplösa blickar. »Ej vet jag något om att det nu är vår,» sade han. »Vän, för oss

arma bönder är nu höst och vår ett och
detsamma. För oss må drivan bli liggande på
åkern, ty vi skola ej fåra den med våra plogar.
Regnet må bli hängande i molnen, och fröet må
ligga stilla i jorden utan att gro och spira. Vi
skola ej så och ej skörda. Vi sitta stilla och vänta
fördärvet.»

Men under tiden kommo fattiga jägare och
trälar, som förlupit sina herrar, ned ur skogen
och berättade nyheten för folket, som samlats på
trekanten. Hoppet började lysa ur mångas ögon,
endast gamla gumman Sigrid Torsdotter satt
ännu skum och dyster och talade om sina
drömmar.

»Ve den som hoppas, innan han sett
prinsessan med egna ögon,» ropade hon. »Då
hon blänker i skogsbrynet på silverskodd fåle, då
pärlkronan lyser över dalen, då är det tid för
gränsbönderna att börja hoppas.»

Knappast hade hon sagt detta, förrän Karin
Wullum och Valborg Toot utstötte ett »Guds
moder, hjälp oss!» och sågo upp mot
skogsbrynet, där vägen kom fram ur den täta
skogen som ur ett källarvalv.

Då började alla ropa om varandra:
»Kommen hit och skåden! – Vad är det? Guds
moder, hjälp oss! – Skuggen era ögon med
handen och sen upp mot skogen! – Gören
korstecken och sen upp mot skogen!»

»Är det ej en jungfru, som kommer där med
fagert följe? Se vi henne alla?»

Alla de förskrämda och förvildade människorna började ropa och sträcka upp händerna.

»Är ej detta ett rå?» skreko de. »Är det ej ett gyckelspel av trollen? Se vi alla en prinsessa?»

De kastade sig på knä och började bedja och sjunga fromma sånger. De skyndade hän till klockstapeln och ringde för att pröva om den fagra jungfrun var ett troll, som fruktade klockklangen.

Men då gamla Sigrid Torsdotter med sina långsynta ögon såg, att en jungfru kom ridande ut ur den mörka skogen, så tvekade hon ej, utan var den första, som ropade:

»O kära, väna, morgonljus och blomma. Du är ej ett rå, du är en kungadotter. Tacken, loven! Nej, kära, att du äntligen är kommen! Att det är du, som rider ned i dalen!»

Sigrid Torsdotter svängde käppen högt över huvudet, och följd av allt folket skyndade hon mot prinsessan.

»Kära, väna, morgonljus och blomma!» ropade de alla mot henne.

Och då de voro henne alldeles nära, ropade de:

»Kära, väna, du lyser fin och fager under kronan. Vik undan silkesdocket! Låt oss se dig riktigt.»

De trängde sig tätt intill den store, svarte gångaren, som gick fram högtidlig i sitt purpurtäcke med stora plymer gungande vid

örat, med manen delad i flätor, omvirade med guldband.

»Kära, väna!» ropade de. »Den är väl sedig denne store, svarte hästen! Kära, att du äntligen är kommen!»

Där Margareta Fredkulla kom ridande, följdes hon av många ädla herrar och fruar från hennes faders land, men framför hennes häst gick en fattig bonde, som bar ett brutet spjut i handen och oupphörligen ropade:

»Här rider den sköna fredens jungfru. Här rider Margareta Fredkulla!»

Under hela den tid prinsessan ridit fram genom gränslandet, hade hon sett glädje och lugn utbreda sig bland folket. Varhelst hon kommit, hade hon sett bönder sätta plog i jorden, och husmödrar breda ut vävar på bleke. Hungrig boskap hade blivit utsläppt på betet, de unga hade åter vågat smycka sig med armband och ringar. Hjälmars och svärd hade blivit nedkastade i vapenkistan.

Varhelst hon dragit fram, hade barn och kvinnor kommit emot henne med blommor och med spätt vårlöv. Och uppe på Storskogen hade den gamle, vilde kolaren kommit springande och bjudit in henne i sin koja samt fägnat henne med frusna bär.

Men aldrig hade den vackra kungadottern blivit hälsad med sådan glädje som i Storgårdsbyn.

Ett par av männen togo hästen vid tygeln och började varligt leda den i den branta utförsbacken.

»Gud signe dig!» ropade de till henne. »Gud signe ditt vackra ansikte! Gud signe dig, Fredkulla!»

Medan tåget gick ned mot Storgårdsbyn, sprungo bönderna bredvid kungadottern och berättade henne flämtande hur de lidit och väntat. De talade om för henne allt vad de utstått under den långa ofreden.

Då de äntligen kommit ned på trekanten, drog Fredkulla tyglarna åt sig och höll inne den store gångaren. Hon hade aldrig förr sett så mycket elände. Hon såg bort över brandtomter och plundrade hus, och hon såg på de arma människorna. Och hennes ögon fylldes av tårar.

Men då kysste bondkvinnorna hennes händer och ropade åt henne, att nu voro de ej mera sorgsna, eftersom hon var kommen. Nu hade de fredsjungfrun ibland sig, nu var det slut med deras lidande.

»Tänk ej på oss, du Fredkulla,» sade de, »gråt ej över vårt elände. Tänk på kung Magnus, den store hjälten, som du skall tillhöra. Le mot honom i huldhet. Smek du i tanken hans långa, ljusa, silkesbleka hår.»

Och då hon alltjämt satt stilla på hästen och grät, började de alla att trösta henne.

»Nu är ej tid att gråta, jungfru,» ropade de. »Ser du, här ligger älven och på andra stranden

är Norge, där är skeppsrikt Kungahälla, där din brudgum väntar dig. Gud signe dig! Han lär nog glädas den stunden han får sluta dig i sina armar.»

»Se, jungfru, nu vet man redan längs båda älvstränderna, att du är kommen. Se glädjeeldarna, som tändas på alla kullar! Se, folket, som strömmar ned mot älven! Och hör, att där borta hava de redan lärt att ropa: 'Fredkulla hell'. Du kan höra orden, de bäras tydligt över vattnet.»

Men Fredkulla lät ej trösta sig, utan alltjämt höll hon bedrövad hästen stilla och lät sina blickar vandra från den ena till den andra. Hon såg dem trasiga och sjuka, hon såg dem förvildade, så att de ej mer voro lika människor.

Då lyfte hon högt handen till tecken, att hon ville tala, och det blev tyst omkring henne.

Så talade Margareta Fredkulla på trekanten i Storgårds brända by, och alla de fattiga människorna hörde henne, och likaså hörde henne de höga herrar och fruar, som redo i hennes följe.

»Det vill jag, att I alla skolen minnas vad jag nu lovar vid Gud och alla helgon: Så länge som jag äger ord på tungan, så länge som jag äger blod i hjärtat, så länge skall jag verka fredens verk.»

Här tystnade hon, som om hon förstode, att i detta, som hon lovat, låge en fara, och så tillade hon: »Om ock det skall mig kosta liv och lycka.»

Då kungadottern avgivit detta löfte, såg hon upp med glättigt mod och grät ej mera. Hon drev hästen framåt på vägen, som förde ned till färjestaden.

Men utmed den gröna vägkanten satt där en liten herdegosse. Han var fullt ut så glad som någon annan, och han ville ge prinsessan vad han hade bäst. Han började sjunga för henne en liten kärleksvisa om en kung högt i nordanland, som längtade till österns kejsardotter.

Och återigen satt Fredkulla stilla på hästen och lyssnade till gossen, som sjöng med hög och klar röst:

En är hon, som mig binder,
att vaka långa nätter,
en är, som mig förmenar,
att njuta lek och fröjder,
den fagra mön i östern,
som själv sitt rike värjer,
svarthårig, svartögd stridsmå, s,
Matilda, kejsarns dotter.

Vad är i hemmet bättre
än stolt och fager hustru?
Nu följer mig min längtan
på fältet och i stugan.
Från tinget rider sorgen
tung jämte mig på hästen,
den sorgen, att jag aldrig
skall kejsarns dotter äga.

Så ljöd visan, och då kungadottern hört den till slut, log hon mot gossen och frågade vem som diktat den.

Och ingen var det, som förstod att hindra herdegossen, utan han svarade på frågan, stolt över att kunna svara:

»Det är kung Magnus, som diktat visan i tanke på Matilda, kejsarns dotter.»

Ack, vilken sorg, som då grep den väna Fredkulla.

»Har kung Magnus diktat den visan!» ropade hon. »Vad skall då jag hos honom, som trånar efter Österlandets kejsardotter? Om mig har han ej diktat visor, som gå från mun till mun allt över landet. För mig bär han ingen kärlek i sitt hjärta.»

Och i stor bestörtning hörde de arma bönderna hur jungfrun kallade på sitt följe.

»O, kära herrar och goda fruar, följ mig hem tillbaka! Haven misskund med mig, min faders goda tjänare! Låten mig slippa att fara till kung Magnus. Hörden I ej visan? Det är ej efter mig han längtar, den mannen. Han trånar efter en skön kejsardotter.»

Då Fredkulla sade detta, hörde hon hur folkskaran, som stod utefter vägen och väntade, högljutt ropade: »Fredkulla hell!» Och från alla de tusen, som strömmade ut ur det stora Kungahälla för att möta henne hörde hon

upprepas i ett mångstämmigt eko: »Fredkulla hell!»

Men jungfrun fortfor att klaga och bedja.

»Kära goda herrar och ädla fruar fören mig hem! Hörden I ej visan? Vi göra synd mot kungen. Jag vill ej tvinga mig till drottningnamnet. Det är endast hem jag vill komma.»

Alltjämt ropade de, som stodo på avstånd längs båda älvstränderna: »Fredkulla! Fredkulla!»

Då satte Fredkulla händerna för öronen. Hon hade redan vänt hästen och drev honom framåt med höga tillrop.

»Ack att folket tege,» sade hon. »Fredkulla ropa de, men det blir väl fred, fastän jag ej kommer. Kung Magnus börjar ej kriget för min skull. Det vållar honom endast glädje, att jag vänder åter hem.»

Alltjämt, alltjämt fortsatte de, som stodo utefter vägkanten och väntade henne att ropa sitt Fredkulla. Men de som stodo nära, började fråga och undra: »Vart rider hon? Vart rider hon?»

Och då de sågo, att hon ville rida upp mot skogen, stormade de efter henne.

»Hör, kungadotter, hör vad denna gamla kvinna säger!» ropade de.

»Mitt huvud vacklar under årens tyngd,» säger hon, »skall nu kriget beröva mig min son?»

»Nu, kungadotter,» skreko de, »nu skola alla dörrar slås igen längs hela dalen! Nu skall

vapenkistan öppnas! Bonden skall rycka plogen ur jorden! Vad menar du med att hålla händerna för öronen? Du måste höra, höra, höra!»

»Fredkulla!» ropade de, där de jagade efter henne. »Du bär ditt namn i fåvitsko. Fredkulla, vi våga ej kasta säd i jorden! Fredkulla, vår dotter skall ej fira bröllop detta år! Fredkulla, då våra gårdar brunnit, skola gamla kvinnor resa en nidstång på den svarta grunden och därpå skola de rista ditt namn, Fredkulla, Fredkulla!»

Hela hopen från Storgårds by var efter henne. De skreko omkring henne, alla de olyckliga människorna.

»Fredkulla, tänk på oss, då vi falla! Då boskapen rövas från oss, tänk på oss! Då vi hämnas våra fränder, tänk på oss! Då vi öva vilda dåd, tänk på oss! Tänk på oss, såsom vi alltid skola tänka på dig!»

»Du får ej rida hem, jungfru, du får ej rida ifrån oss. Vad svor du nyss, du löftesbryterska? Hör du vad folket ropar emot dig från andra älvstranden?»

Och folket från Storgårds by rusade om Fredkulla och kastade sig framför henne på vägen.

»Över våra kroppar, jungfru, kan du rida hemåt,» ropade de.

Men somliga kysste jungfruns händer och bådo sakta och vackert: »O stanna, rid ej bort ifrån oss!»

Hon såg, att de ej ville göra henne något ont. Men det stackars fattiga, krigströtta folket visste sig ingen råd. Somliga grepo efter hästens tyglar för att vända honom.

Fredkulla höll då inne sin häst, fastän hon väl visste, att hon skulle fått rida hemåt oskadd, ty om det ock funnos några vilda män från skogen och några fredlösa, som hon lovat tillgift, vilka nu hotfullt höjde knivarna mot henne, så kysste de dock med detsamma hennes kjortelfäll.

Hon lät ridspöet vina mitt i flocken och ropade: »Undan, undan!» Och när bönderna sågo detta, drogo de sig bort från henne och stodo slagna av förtvivlan. De sågo, att över henne vilade en sådan ångest, att de ej vågade begära hennes misskund.

»Ske dig, som du vill, jungfru,» ropade de.
»Din väg är fri.»

Fredkulla satt stilla, och hennes blickar gled o längtansfullt upp mot de skogbevuxna kullarna i fjärran. Där bakom låg hemmet, dit hon ville fly, som ett sårat djur flyr till sin kula. En lång stund satt hon så och stirrade med ögon, som voro så heta, att varje tår i dem förtorkades.

Så vände kungadottern hästen helt stilla och red åter ned mot dalen.

Hon vände om ensam, onödd, av kärlek till den stora, sköna freden.

Det bar åter ned mot dalen, men ej raskt och muntert, endast fot för fot.

Sakta red Fredkulla utför skogssluttningen till Storgårdsbyn och fram förbi brandtomterna, ned till älven och färjestaden.

Folket smög tyst i hennes spår och viskade och sade, att man skulle lämna jungfrun ostörd, att ingen skulle våga prisa hennes gärning.

Då Fredkulla färdades över älven i den stora färjebåten, steg hon av hästen och stod och skådade ned i vattnet. Och hon började stilla tala för sig själv.

»Ser du nu detta stora vatten,» sade hon, »som obevekligt föres ned till havet. De lena vågorna få ej tveka att kasta sig i den starkes famn, om han än synes bitter och förfärlig. Om älven även finner en liten fredlig, sävomkransad bukt på sin väg, aldrig får hon dröja där. Och om hon skulle vilja vända åter till den fredliga källan, långt borta i skogen, ingalunda kan hon göra detta. Hon måste framåt, ständigt och obevekligt framåt. Ser du sådan är bestämmelsen. Du måste vara den lena böljan, som skall ingjutas i världens ofrid för att mildra dess bitterhet.»

Men under tiden rida några stolta riddersmän ut från Kungahälla och nalkas färjestaden.

Må nu jungfrun lyfta ögonen från marken!
Må hon se kung Magnus! På hjälmen vilar det gyllene lejonet, som är hans märke, det fladdrar från baneret ovan honom, det lyser från hans röda silkekläder. Må hon se honom, han själv är Nordens lejon! Se hur det långa, silkebleka håret

fladdrar kring skuldran, se hans stolta hållning,
se krigarblicken i hans ögon.

Nu kommer han. Dammet välver upp
framför honom. Han kommer. Hans svarta
skugga rider i aftondagern långt utöver fältet,
och marken skälver under ritten Lyft ögonen,
jungfru, och le mot din brudgum! Tänk ej mer,
att du hellre ville kasta dig under dessa snabba
hovar, som dåna mot dig, och möta döden.
